

Czech language version

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions: Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

National Report Czech Republic - Annual Theme 2007

Czech language version

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

1. Některá hlavní fakta a čísla ohledně České republiky

Problematika bezdomovectví je v České republice problematikou, o které se dlouho vůbec nechtělo vědět a mluvit. Celkový počet lidí bez domova v ČR není znám. Dle odhadů žilo v ČR

v roce 1998 přibližně 100 tisíc bezdomovců a odhaduje se, že každým rokem přibývá 10 % nových bezdomovců. Vykazování klientů – bezdomovců je mnohdy duplicitní. Vzhledem k tomu, že chybí návaznost azylové péče na možnost získání bytu, migrují klienti mezi zařízeními poskytujícími sociální služby.

Příčiny bezdomovectví

Podle výzkumů mezi nejčastější příčiny bezdomovectví v ČR patří:

- ztráta zaměstnání (23 %)
- rozvod (20 %)
- odchod z rodiny (11 %)
- výkon trestu (5 %)
- špatné hospodaření (3 %)
- výstup z ústavního zařízení (2 %)
- jiné příčiny (29 %)
- dobrovolné rozhodnutí (7 %) – je třeba vzít v úvahu jejich psychický stav a další okolnosti

Sociologické údaje o bezdomovecké populaci v ČR

Ženy u nás tvoří 10–15 % bezdomovců (v USA a EU je to celých 25 %).

Věková struktura českých bezdomovců vypadá následovně:

- 4 % bezdomovců jsou ve věku 0–18 let
- 9 % ve věku 19–25 let
- 19 % ve věku 26–40 let
- 28 % ve věku 41–50 let
- 25 % ve věku 51–62 let
- 15 % bezdomovců je starších než 62 let.

Nejvyšší dosažené vzdělání:

- 34 % bezdomovců jsou vyučeni
- 30 % má základní vzdělání
- 7 % středoškolské s maturitou
- 6 % středoškolské bez maturity
- 1 % vyšší než středoškolské vzdělání
- 1 % nedokončené základní vzdělání
- 21 % nebylo vzdělání zjištěno

Co se týče toho, kde lidé bez domova přespávají:

- 21 % na ubytovně, noclehárně či azylovém domě
- 15 % na nádraží
- 13 % u známých
- 2 % v podnájmu
- 1 % ve squatu
- 48 % má jiné, nestálé ubytování

Další údaje:

- 25 % českých bezdomovců jsou invalidní důchodci
- 25 % bezdomovců má zkušenost s dětským domovem
- 15 % bezdomovců má zkušenost s psychiatrickou léčebnou

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

2. Pracovní profil osob bez přístřeší

Nejběžnější pracovní profil osoby bez přístřeší v České republice je osoba nezaměstnaná, ve středním věku, se základním vzděláním, nebo vyučená, alespoň občas pracující na alternativním trhu práce. Tento profil je stejný pro obě pohlaví.

Z celkového počtu osob bez přístřeší, které jsou ekonomicky neaktivní, nezaměstnané nebo zapojené v neplacených aktivitách, hledá pravidelnou práci na regulárním pracovním trhu cca 25 - 30 % osob, v závislosti na jednotlivých regionech a kvalitě poskytovaných služeb.

V současné době míra nezaměstnanosti klesá. V roce 2006 byla 7,7 %, což je o 1,2 % menší než v roce 2005 (8,9 %) a o 1,8% menší než v roce 2004 (9,5 %).

Míra nezaměstnanosti je rozdílná v jednotlivých regionech. Nejhůře jsou na tom tradičně regiony, které se v minulých dobách orientovaly na těžbu uhlí a hutní průmysl. Tam míra nezaměstnanosti dosahuje až 18 %. V regionech s vysokou nezaměstnaností je pro mnoho obyvatel velmi obtížné najít si placené zaměstnání. Pro osoby bez přístřeší je to ještě obtížnější. Překážkám v získání zaměstnání u této cílové skupiny se podrobněji věnujeme v další kapitole.

3. Překážky v zaměstnávání osob bez přístřeší

V rámci typologie ETHOS můžeme říct, že v ČR neshledáváme významný rozdíl mezi jednotlivými kategoriemi. Může to být způsobeno tím, že v rámci práce s osobami bez přístřeší

se organizace pracující s touto cílovou skupinou orientují na práci s osobami bez střechy a bez bytu, zatímco osobám žijícím v nejistém nebo nevyhovujícím bydlení není věnováno tolik pozornosti. Důvodem může být obtížné získávání informací o těchto osobách, nedostatek kvalifikovaných terénních pracovníků, a to hlavně z důvodu nedostatku finančních prostředků na terénní programy s tímto zaměřením.

3.1 Zdravotní překážky

Zdravotní stav lidí bez domova v ČR je závažný problém, dle odhadů trpí až 90 % bezdomovců nějakou chorobou. Mezi jednu z nejčastějších překážek v získání zaměstnání potom patří závislost na alkoholu, se kterou se setkáváme mnohem častěji než se závislostí na jiných návykových látkách. Odhadem více než 80 % bezdomovců má problémy

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

s alkoholem, nebo jiné zdravotní problémy související se zneužitím alkoholu, ale jen asi 6 % s ostatními návykovými látkami. Velká část českých bezdomovců trpí rovněž psychickými problémy, které také bývají překážkou v získání zaměstnání. V tomto případě se jedná o závažné psychické poruchy, mnohdy neléčené, nebo o „dvojí diagnózu“. Obecné fyzické problémy méně závažného charakteru nebo stomatologické problémy nepovažujeme za překážku v získání zaměstnání. Tuberkulóza je jistě závažným problémem, ale v současné době je její výskyt mezi monitorovanými bezdomovci ojedinělý a spíše mizivý.

3.1. Zdravotní překážky	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Závislost na návykových látkách / zkušenost se závislostí	X		X		X		X	
Závislost na alkoholu / zkušenost se závislostí na alkoholu	X		X		X		X	
Tuberkulóza		X		X		X		X
Psychické problémy	X		X		X		X	
‘Dvojí diagnóza’ (závislost kombinována s psychickými problémy)	X		X		X		X	
Obecné psychické problémy a stomatologické problémy		X		X		X		X

3.2 Překážky související s bydlením

Každý občan ČR musí mít trvalé bydliště. Lidé bez regulérního faktického bydliště (tzn. hlavně osoby I. a II. kategorie dle typologie ETHOS) jsou potom přihlášení k trvalému pobytu v obci, kde naposledy bydleli, a adresa zapsaná v jejich dokladech se shoduje s adresou, kde sídlí příslušný městský nebo obecní úřad. Jako kontaktní adresu potom při žádosti o zaměstnání uvádějí tuto adresu, popř. adresu azylového domu, kde momentálně přebývají. Adresy AD

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

již většinou bývají u potencionálních zaměstnavatelů známé. Toto může být velkou překážkou v získání zaměstnání. Nedostatek cenově dostupného, popř. adekvátního bydlení, se může rovněž projevit na vnější vizáži člověka (nedostatečná hygiena, zápach).

Při bydlení v ekonomicky handicapovaných oblastech je obecně získání zaměstnání problémem. U lidí bez domova je tento problém ještě mnohem větší.

Dalším problémem je nedostatek podnikových bytů a ubytoven. V případě jejich dostatku by bylo mnoho lidí ochotno se za práci odstěhovat, hlavně z oblastí s vysokou mírou nezaměstnanosti. Podnikové ubytovny a byty jsou v současné době v ČR spíše výjimečné, s možností práce

s ubytováním se setkáváme většinou u sezónních prací (letní sezóna – sběr plodů, stavební práce) a nebo u státních podniků (policie, vojsko).

Přelidněnost v ČR neexistuje, tudíž není překážkou k získání zaměstnání. Nejsou nám známy žádné překážky způsobené poskytovanými službami. Poskytovatelé služeb se snaží člověka v získání zaměstnání a nadále jeho udržení podpořit a vycházejí takovému člověku vstříc

(např. flexibilní otevírací hodiny).

3.2. Překážky související s bydlením	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Nedostatek cenově dostupného bydlení	X		X			X		X
Nedostatek adekvátního bydlení	X		X		X		X	
Špatné pracovní prostředí v azylovém domě nebo jiném přechodném ubytování		X		X		X		X
Překážky způsobené poskytovanými službami – ubytovací řád (např. Limitovaná délka poskytování služby,		X		X		X		X

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

neflexibilní pracovní doba zaměstnanců poskytovatele atd.)								
Bydlení v ekonomicky a sociálně handicapovaných oblastech	X		X		X		X	
Přelidněnost		X		X		X		X
Nedostatek podnikových bytů a jiných forem ubytování (podnikové ubytovny)	X		X		X		X	

3.3 Transport

V České republice je dostatečná síť veřejné dopravy a náklady na ní jsou spíše nízké než vysoké. Lidé bez domova rovněž často využívají alternativní způsoby dopravy jako je kolo, stopování, nebo i „jízda na černo“. V současné době již někteří zaměstnavatelé požadují řidičský průkaz nebo vlastní vozidlo, což může být pro lidi bez domova překážkou.

3.3. Transport	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Nedostatečná síť veřejné dopravy		X		X		X		X
Vysoké náklady na veřejnou dopravu		X		X		X		X
Bez řidičského průkazu	X		X		X		X	
Bez vlastního dopravního prostředku (kolo, auto)	X		X		X		X	

3.4 Vzdělávání

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

Co se týče nejvyššího dosaženého vzdělání, tak 34 % bezdomovců jsou vyučeni, 30 % má základní vzdělání, 7 % středoškolské s maturitou, 6 % středoškolské bez maturity, 1 % vyšší než středoškolské vzdělání, 1 % nedokončené základní vzdělání.

V rámci výzkumu organizace Sdružení azylových domů byli osloveni zaměstnavatelé s prosbou

o vyplnění dotazníku ohledně zaměstnávání lidí nějakým způsobem znevýhodněných na trhu práce. Z výzkumu mimo jiné vyplynulo, že 81 % zaměstnavatelů by nejspíše nezaměstnalo lidi se základním vzděláním, naopak pouze 8 % zaměstnavatelů lidi se základním vzděláním zaměstnávají.

Dostupnost školení a nácviku životních dovedností a nácviku pracovních dovedností je většinou snadnější pro lidi bez střechy a lidi bez domova, protože tyto programy většinou probíhají

na noclehárnách a azylových domech, ve kterých momentálně žijí. Pro lidi žijící v nejistém nebo nevyhovujícím bydlení může být přístup k těmto kurzům obtížný. Dalším možným realizátorem těchto programů je také úřad práce.

3.4. Vzdělání	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Bez základního vzdělání (např. gramotnost)	X		X		X		X	
Bez odborného vzdělání / střední škola	X		X		X		X	
Nácvik life skills		X		X		X		X
Nácvik pracovních dovedností - pracovně terapeutické aktivity, rekvalifikační kurzy, firemní praxe atd.		X		X		X		X
Nedostatek odborných		X		X		X		X

FEANTSA

poradců v této oblasti (úředníci úřadu práce, pracovní terapeuti, sociální pracovníci)								
---	--	--	--	--	--	--	--	--

3.5. Informace

Obecně můžeme říct, že existuje dostatek informací a dostatečný přístup k nim. Informace o volných pracovních místech jsou vyvěšeny na úřadu práce, kde je rovněž možnost volného přístupu na internet pro každého nezaměstnaného.

Důležité informace o právech a nárocích v oblasti sociálních dávek poskytnou osobám bez přístřeší na každém obecním nebo městském úřadě, na úřadu práce, sociální pracovníci v azylových domech a jiných podobných zařízeních, pracovníci v sociálně-právních poradnách, streetworkři.

Jako překážku k získání zaměstnání můžeme označit, spíše než nemožnost přístupu na internet, neschopnost jej využít. Osoby bez přístřeší rovněž obvykle nemají přístup k telefonu

- z finančních důvodů.

Jako hlavní zprostředkovatel zaměstnání funguje v České republice úřad práce, poskytuje služby jako je volný přístup na internet, neustále aktualizovanou nabídku volných pracovních míst, rekvalifikační a motivační kurzy atd., takže pokud člověk není registrovaný na úřadu práce, je to pro něj velmi nevýhodné.

2.5. Informace	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Nedostatek informací / přístupu k informacím		X		X		X		X
Nedostatečný přístup k důležitým informacím o právech a nárocích v oblasti sociálních dávek		X		X		X		X
Nemá přístup k internetu	X		X		X		X	
Nemá přístup k telefonu	X		X		X		X	

FEANTSA

Bez registrace na úřadu práce		X		X		X		X
-------------------------------	--	---	--	---	--	---	--	---

3.6. Stigmatizace/diskriminace

Fyzický vzhled je jedním z hlavních způsobů sebe prezentace člověka. Při hledání zaměstnání je toto velmi důležité. Vizáž bezdomovců přímo souvisí s jejich životním stylem – nedostatek finančních prostředků, problém s alkoholem, ztráta základních hygienických a společenských návyků, totální rezignace – nestarají se o to, jak vypadají. Nejhůře jsou na tom v tomto případě lidé žijící přímo na ulici. V azylových domech a podobných zařízeních se pracovníci snaží uživatele jejich služeb motivovat i v této oblasti. U lidí bydlících v nejistém nebo nevyhovujícím prostředí může rovněž hrozit tato situace (odpojení elektřiny, vody, přelidněnost v bytech – šíření nemocí atd.).

V ČR stále neexistuje dostatečné realistické povědomí o bezdomovectví a bezdomovcích. Setkáváme se s malou informovaností o dané problematice, odmítavým postojem společnosti pramenícím z neznalosti, setkáváme se spousty předsudků, mezi nejčastější pak patří tyto: můžou si za to sami, všichni jsou alkoholici a narkomani, nemají práci, protože nechtějí pracovat, všichni mají tuberkulózu, páchají trestnou činností apod.

Co se týká diskriminace, můžeme se v ČR setkat s diskriminací zjevnou i skrytou. Přes různé postoje lidí od štítlivého odporu, přes ignoraci, zjevné nepřátelství a agresi po negativní přístup k jednotlivci – např. na úřadech, v obchodech, v restauracích, dopravních prostředcích atd.

- na základě jeho příslušnosti k dané skupině.

3.6. Stigmatizace / diskriminace	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Fyzický vzhled (oblečení, účes, osobní hygiena, atd.)	X		X		X		X	
Nedostatek povědomí o bezdomovectví (pokud Ano, prosím specifikujte)	X		X		X		X	

FEANTSA

Diskriminace (pokud Ano, specifikujte)	X		X		X		X	
---	---	--	---	--	---	--	---	--

3.7. Osobní překážky

Co se týká osobních překážek lidí bez domova při získávání zaměstnání, považujeme za jedny z nejdůležitějších, které nepotřebují další komentář, tyto: proměnlivý, nestabilní životní styl, neexistence základních společenských návyků, nedostatečná hygiena, nedostatek komunikačních dovedností, nedostatečná sociální síť a nedostatek pracovních kontaktů, problémy s chováním a nedostatek pracovních zkušeností, které z tohoto důvodu ovšem nemohou získat.

V případě dlouhodobé nezaměstnanosti ztrácí člověk základní pracovní návyky jako např. pravidelná docházka do práce, nutnost omluvy v případě absence, respektování nadřízeného a kolegů, nebýt v práci pod vlivem alkoholu. Ztráta pracovních návyků nemusí být překážkou při hledání zaměstnání, ale spíše příčinou neschopnosti si jej udržet. Pokud je někdo dlouhodobě nezaměstnaný, stává se pro většinu potencionálních zaměstnavatelů „podezřelý“, neboť si kladou otázku: " Proč ho ještě nikdo nezaměstnal? To musí mít nějaký důvod."

Zadluženost je u českých bezdomovců velkým a velmi často se vyskytujícím problémem. Sama

o sobě není primární překážkou při hledání zaměstnání, ale pokud zadlužený člověk začne pracovat na regulérním pracovním trhu, může mu být na pokrytí jeho dluhu exekučně stahována i většina jeho platu, což je pro tyto lidi silně demotivující.

Další závažnou překážkou při hledání zaměstnání je záznam v trestním rejstříku. Podle již výše zmiňovaného výzkumu organizace Sdružení azylových domů 80 % oslovených zaměstnavatelů by člověka se záznamem v rejstříku trestů nezaměstnalo. Tyto lidi zaměstnávají pouze 3 % zaměstnavatelů. Osoby propuštěné z předchozího zaměstnání z důvodu okamžitého ukončení pracovního poměru pro hrubé porušení kázně na tom nejsou o moc lépe. 75 % zaměstnavatelů by je asi nepřijala do pracovního poměru a zaměstnávají je pouze 4 % zaměstnavatelů.

Nezpůsobilost k právním úkonům je přímou překážkou v získání zaměstnání na regulérním trhu práce. Člověk zbavený způsobilosti k právním úkonům nemůže uzavírat žádné smlouvy a tudíž ani smlouvu pracovní.

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

Neschopnost hospodaření s finančními prostředky, rodinné problémy a zkušenosti s domácím násilím nepovažujeme za překážku pro získání zaměstnání, ale spíše za důvod neschopnosti si jej udržet.

3.7. Osobní překážky	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Proměnlivý, nestabilní "chaotický" životní styl	X		X		X		X	
Bez základních společenských návyků	X		X		X		X	
Zadluženost	X		X		X		X	
Neschopnost hospodaření s finančními prostředky		X		X		X		X
Nedostatek komunikačních dovedností	X		X		X		X	
Dlouhodobá nezaměstnanost	X		X		X		X	
Nedostatečná sociální síť a nedostatek pracovních kontaktů	X		X		X		X	
Rodinné problémy		X		X		X		X
Zkušenost s domácím násilím		X		X		X		X
Záznam v trestním rejstříku	X		X		X		X	
Nedostatek pracovních zkušeností	X		X		X		X	
Problémy s chováním	X		X		X		X	

FEANTSA

(např: agresivita)								
Nedostatečná hygiena	X		X		X		X	
Nezpůsobilost k právním úkonům	X		X		X		X	

3.8. Služby

Hlavním problémem v oblasti poskytování služeb lidem bez domova je nedostatek adekvátních služeb vzhledem k jejich počtu. Můžeme ale říct, že poskytované služby jsou flexibilní

a přizpůsobují se vždy aktuálním potřebám uživatelů. Kvalita poskytovaných služeb je potom

v České republice velice aktuální téma. Je ošetřena zákonem a státem kontrolována. Sociální práci a práci v oblasti sociální péče mohou vykonávat pouze kvalifikovaní pracovníci. Jednou

z povinností, která je rovněž dána zákonem, je neustálé další vzdělávání a školení těchto pracovníků a kontinuální rozvoj potřebných dovedností. Přechodná péče a podpora lidí po ukončení poskytování služeb téměř neexistuje, což může být problémem.

3.8 Služby	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Nestabilní / krátkodobé služby vzhledem k finančním požadavkům		X		X		X		X
Nedostatek adekvátních služeb pro osoby bez přístřeší	X		X		X		X	
Slabá spolupráce mezi jednotlivými poskytovateli služeb		X		X		X		X
Nedostatečná flexibilita poskytovaných služeb		X		X		X		X
Nedostatek individuálního		X		X		X		X

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

přístupu / nedostatečná aplikace individuální sociální práce								
Špatná administrace		X		X		X		X
Nedostatečná přechodná péče a podpora lidí po ukončení poskytování služeb (např.: po opuštění AD)	X		X		X		X	
Postoj a nízká očekávání pracovníků některých ubytoven / služeb		X		X		X		X
Nedostatek vzdělávacích aktivit pro zaměstnance poskytovatelů služeb (školení zaměstnanců)		X		X		X		X

3.9. Byrokratické a finanční překážky

Za největší překážku v této oblasti považujeme strukturu systému sociálních dávek, který je silně demotivující pro všechny skupiny sociálně slabších občanů a tedy i pro bezdomovce. Výše sociálních dávek je poměrně vysoká a práce “na černo” není dostatečně postižitelná jak pro samotné takto pracující občany, tak pro nelegálně zaměstnávající zaměstnavatele. Na druhé straně nejsou lidé, kteří si hledají práci nebo legální přivýdělek, nijak zvýhodnění, protože výše minimální mzdy není vysoká a např. nedosahuje ani životního minima tříčlenné rodiny. V případě legálního “přivýdělku” je vydělaná částka strhnuta ze sociální dávky, takže tito lidé jsou na tom nakonec stejně jako ti, kteří nejsou v této oblasti aktivní. Tento systém můžeme označit za největší překážku při hledání zaměstnání.

3.9. Byrokratické překážky	Bez střechy		Bez bytu		Nejisté bydlení		Nevyhovující bydlení	
	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
Struktura systému	X		X		X		X	

FEANTSA

sociálních dávek a jejich výše, která je demotivující pro osoby bez přístřeší v návratu na trh práce								
Byrokratické překážky způsobené např. právním prostředím								

3.10. Hlavní překážky v získání vlastního bydlení nebo ubytování pro osoby bez přístřeší

Hlavní překážkou můžeme označit celkově bytovou politiku. V ČR je obecně nedostatek volných bytů, ceny bytů jsou velmi vysoké a vysoký je rovněž pronájem bytů. Potýkáme se také s nedostatkem sociálních bytů pro sociálně slabší jedince např. osoby bez přístřeší, svobodné matky atd.

Jednou z velmi častých překážek v této oblasti je postupná závislost uživatele na poskytovaných službách (zařízení) – pokud není pracovníky motivován k odchodu, má uživatel tendenci považovat zařízení za svůj domov.

V případě, že se uživatel osamostatní a získá nějakou alternativu bydlení, velmi často se setkáváme s tím, že toto bydlení brzy ztrácí, protože se nedokáže postavit na vlastní nohy, nedokáže samostatně hospodařit s penězi, nemá základní dovednosti – neplatí nájem, není schopen si připravit jídlo, neplní ostatní povinnosti s bydlením související (úklid společných prostor, dodržování nočního klidu atd.)

Pokud si uživatel najde práci, často se jedná o práci na dobu určitou – na několik měsíců a mzda je ve výši minimální mzdy vzhledem k nízkému vzdělání a druhu práce. Pokud jde o práci dlouhodobější, často se setkáváme s tím, že uživatel si není schopen práci udržet a potom není schopen platit ani nájem nebo pronájem bytu a ocitá se zpátky na ulici nebo v azylovém domě.

Jako velký problém vidíme nedostatek bydlení s podporou či asistencí pro tuto cílovou skupinu, kde by po přechodnou dobu po opuštění z azylového domu měl uživatel k dispozici osobního asistenta, který by ho podporoval v návratu zpět do běžného života.

FEANTSA

3. Legislativní prostředí

3.1. Právo na práci

V České republice je právo na práci definováno v Ústavě ČR a v Listině základních práv a svobod. Právo na zaměstnání je upraveno § 10 Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (« Právo na zaměstnání je právo fyzické osoby, která chce a může pracovat a o práci se uchází, na zaměstnání v pracovněprávním vztahu, na zprostředkování zaměstnání a na poskytnutí dalších služeb za podmínek stanovených tímto zákonem. «)

3.2. Vzájemná podpora mezi zaměstnáváním, bezdomovectvím a politikou prevence

Vzájemná podpora mezi zaměstnáváním, bezdomovectvím a politikou prevence v podstatě neexistuje.

3.2.1. Implementace politiky zaměstnanosti do strategií řešících bezdomoveckou otázku

V ČR de facto neexistují oficiální strategie řešící bezdomoveckou otázku. Bezdomovecká otázka je řešena v rámci práce neziskových organizací. Nemůžeme tedy hovořit o implementaci politiky zaměstnanosti do strategií řešících bezdomoveckou otázku. Politika zaměstnanosti (tzv. aktivní politika zaměstnanosti) se obecně věnuje osobám obtížně integrovatelným na trhu práce, osobám zdravotně postiženým nebo osobám sociálně znevýhodněným. Tuto politiku lze považovat za velmi užitečnou a v rámci možností efektivně implementovanou. Za realizaci této politiky odpovídá státní orgán – úřad práce. Účast na programech realizovaných v rámci aktivní politiky zaměstnanosti je pro uchazeče o zaměstnání dobrovolná a i zde se vyskytuje všudypřítomný prvek nedostatečné motivace nezaměstnaných občanů, popř. demotivujících sociálních dávek (z hlediska jejich výše) a nepovinná spoluúčast občanů.

3.2.2. Prevence ztráty bydlení a zaměstnání

V České republice neexistuje politika kombinující oba jevy, prevence ztráty bydlení a zaměstnání. S touto problematikou pracují neziskové organizace, a to hlavně v rámci individuálního plánování služby.

3.3. Programy zaměřené na zaměstnávání osob bez přístřeší

V ČR neexistuje dostatečná míra programů zaměřených na zaměstnávání osob bez přístřeší. Můžeme říci, že mnoho těchto programů je v současné době ve vývoji, popř. stádiu prvotní implementace a ověřování v praxi. V současné době se např. vyvíjí komplexní

program zaměřený na řešení otázky zaměstnanosti dané cílové skupiny v rámci Iniciativy Společenství EQUAL nebo např. projekt organizace S.A.D. – Sdružení azylových domů.

3.4. Definice zaměstnání

Definici zaměstnání nalezneme v zákoně o zaměstnanosti, ovšem nejsou zde zahrnuty všechny typy zaměstnávání osob bez přístřeší. Definice zní:

„Vhodné zaměstnání je takové, které zakládá povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, jehož délka pracovní doby činí nejméně 80 % stanovené týdenní pracovní doby, které je sjednáno na dobu neurčitou, nebo na dobu určitou delší než 3 měsíce, a které odpovídá zdravotní způsobilosti fyzické osoby a pokud možno její kvalifikaci, schopnostem, dosavadní délce doby zaměstnání, možnosti ubytování a dopravní dosažitelnosti zaměstnání.“

Kromě takového zaměstnání se v ČR setkáváme i s jinými alternativami (nehovoříme teď o alternativním, tzv. černém trhu práce). Mezi tyto alternativy řadíme např. různé aktivizační programy a nebo tzv. pracovní terapii. Tyto však nejsou pro cílovou skupinu osob bez přístřeší v ČR legislativně ukotveny, takže bývají považovány hlavně za aktivity terapeutické. Účast na těchto aktivitách je pro nezaměstnané dobrovolná a vzhledem k nedostatečné finanční podpoře těchto aktivit a také systému sociálních dávek v ČR nemohou být lidé účastníci se těchto aktivit nijak odhodnoteni. Účast na těchto aktivitách se nikde neneviduje a nezakládá člověku, který se jí účastní, účast na nemocenském a sociálním pojištění. Organizace, vesměs jsou to organizace neziskové, které tyto aktivity provozují, na ně vcelku obtížně získávají finanční prostředky, tato aktivita de facto samostatně neexistuje, bývá součástí komplexního programu služeb pro osoby bez přístřeší.

3.5. Sociální dávky

Osoby bez přístřeší v ČR mají nárok na tyto sociální dávky:

Dávky pomoci v hmotné nouzi podle Zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí - Minimum Income benefit, doplatek na bydlení - Housing benefits, mimořádná okamžitá pomoc.

Dávky v oblasti zaměstnanosti podle Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti – podpora v nezaměstnanosti, podpora při rekvalifikaci - Unemployment related benefits.

Dávky důchodového pojištění podle Zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění – obecný a předčasný starobní důchod, plný a částečný invalidní důchod.

V případě, že patří občan bez přístřeší rovněž do kategorie občanů zdravotně postižených, má nárok na další spektrum dávek určených pro tuto cílovou skupinu - Disability or sickness related benefits.

Dle provedeného výzkumu na základě dotazníku FEANTSA se všichni, tedy 100 % respondentů, shodlo na tom, že výše uvedených dávek je velmi vysoká a v konečném výsledku demotivující pro danou cílovou skupinu při hledání zaměstnání, můžeme to vyjádřit větou, že lidem se při takové výši sociálních dávek prostě nevyplatí pracovat.

3.6. Povinná spoluúčast

Pro všechny kategorie typologie ETHOS platí, že pokud jsou osoby bez přístřeší hlášeny na úřadě práce, což je podmínka pro získání nároku na sociální dávku, mají tyto osoby povinnost hledat si zaměstnání a tuto svou snahu poté dokládat. Tento „doklad“ znamená potvrzení potencionálního zaměstnavatele o nepřijetí do pracovního poměru. V praxi to vypadá takto: nezaměstnaný občan navštíví během určitého časového úseku (zpravidla po dobu jednoho měsíce) minimálně pět potencionálních zaměstnavatelů, u kterých požádá o přijetí do pracovního poměru. Pokud zaměstnavatel žadatele odmítne, vystaví mu o tomto potvrzení - razítko do speciálního formuláře. Tento formulář poté ukáže nezaměstnaný občan své poradkyni na úřadu práce popř. na odboru sociálních věcí zodpovědném za zkoumání nároku občana na sociální dávky a jejich výplatu. Pokud má občan minimálně pět těchto razítek, má nárok na výplatu sociálních dávek. Není posuzována schopnost občana pro výkon práce, o kterou žádal, popř. vhodnost požadovaného zaměstnání pro daného občana. Často se setkáváme s tím, že nezaměstnané osoby pouze „sbírají“ razítka a velmi často žádají o práci, u které jsou přesvědčeni, že ji nikdy nemohou získat.

Dále můžeme říci, že výplata sociální dávky není vázána na povinnou spoluúčast v aktivizačních programech, a pokud ano tak pouze částečně, a to podle jednotlivých krajů, popř. obcí, obecná specifikace neexistuje. Závazky pro osoby z jednotlivých kategorií typologie ETHOS jsou stejné.

3.7. Obecné souvislosti a trendy

O České republice můžeme v podstatě říci, že je sociálním státem. Své občany, kteří se ocitnou v tíživé situaci, velmi podporuje, hlavně co se týče výše a množství sociálních dávek. Výše sociálních dávek je velmi demotivující, naopak, pokud si člověk najde třeba jen příležitostnou práci, není oproti ostatním nijak zvýhodněn - vydělané peníze se mu stahují ze sociálních dávek. Lidem se tudíž nevyplatí legálně pracovat, setkáváme se často s prací „na černo“. Pro zaměstnavatele, kteří práci na černém trhu práce provozují, v podstatě -

vzhledem k nedostatečným kontrolám a obtížnému dokazování – neexistuje žádný postih, to samé platí i pro jejich zaměstnance.

V současné době se neustále pracuje na reformách sociálního systému – jedná se zejména o reformy zákonů ošetřujících tuto oblast, takže čekáme, co nám tyto změny přinesou.

4. Modely zaměstnávání/ nástroje pro práci s lidmi bez přístřeší

Nástroje a služby v zaměstnávání/aktivaci pro osoby bez přístřeší v ČR jsou tyto:

4.1.1. Systém podpory osob bez přístřeší při hledání zaměstnání (přístup k internetu, úřad práce atd.):

Pro každého nezaměstnaného občana, a tedy i pro osoby bez přístřeší, existuje volně přístupný informační terminál i s možností tisku vyhledaných příležitostí na úřadu práce. Podmínkou pro využití této služby není být registrován, je přístupný všem.

Další podporu představuje přímo osoba pracovníka na úřadu práce, jehož povinností je podporovat nezaměstnaného občana při hledání zaměstnání, informovat ho o volných, pro něj vhodných místech, připravovat jej na úspěšné zvládnutí přijímacího pohovoru atd.

4.1.2. Podpora v době po nástupu do zaměstnání (poradenství, pomoc se zřízením bankovního účtu atd.)

Uživatel služeb neziskových organizací má možnost přijít za sociální pracovníci a poradit se o řešení situace, případně dostane kontakt nebo je mu zajištěno jiné odborné poradenství. Neziskové organizace mnohdy provozují poradny i pro lidi, kteří přijdou rovnou z ulice, nemusí být tudíž uživateli jejich služeb.

Existuje rovněž právní servis na úřadu práce.

4.1.3. Podporované zaměstnávání □

Podporované zaměstnávání pro cílovou skupinu osob bez přístřeší v podstatě neexistuje. S touto aktivitou se v ČR setkáváme u osob zdravotně postižených – u této skupiny je i zakotveno v legislativě.

4.1.4. Sociální ekonomika a sociální firma □

Sociální ekonomika a sociální firma jsou v ČR nová témata, se kterými se poskytovatelé služeb osobám bez přístřeší teprve seznamují. □

4.1.5. Odborné školení, výcvik □

Odborné výcviky a školení realizují v ČR jak neziskové organizace v rámci realizace jednotlivých programů a projektů, tak orgány státní správy - v tomto případě hovoříme opět o úřadu práce.

Jedná se především o motivační kurzy (cílem tohoto kurzu je zvýšení sebevědomí člověka, zvýšení jeho šance na uplatnění na trhu práce - nácvik přijímacího pohovoru, jak napsat životopis nebo motivační dopis). Součástí tohoto kurzu bývá také nácvik počítačové gramotnosti.

Dále se setkáváme s rekvalifikačními kurzy - ty jsou zaměřeny na určitou profesi nebo činnost.

Stále velmi populární jsou rekvalifikační kurzy pro práci s PC.

4.1.6. Nácvik základních dovedností potřebných pro život □

Setkáváme se s ním pouze u poskytovatelů služeb osobám bez přístřeší v neziskovém sektoru. Jedná se mnohdy o nácvik základních dovedností potřebných pro běžný život - hospodaření s penězi, nákupy, hygiena, jednání s úřady, s ostatními lidmi atd. Je velmi důležitým a můžeme říci, že velice efektivním nástrojem.

4.1.7. Ostatní, prosím specifikujte:

V ČR se můžeme setkat s tzv. veřejně prospěšnými pracemi. Jsou to práce nějakým způsobem prospěšné celé společnosti i taková pracovní místa jsou financována státem. Jedná se o výbornou šanci pro lidi bez domova, fungující způsob zapojení se do pracovního procesu, alespoň ve významu přerušování doby bez zaměstnání.

Dalším takovým nástrojem se jeví nástroj aktivní politiky zaměstnanosti - pokud zaměstnavatel přijme do pracovního procesu osobu dlouhodobě nezaměstnanou a poskytne jí toto zaměstnání po dobu minimálně jednoho roku, má možnost získání státní dotace na toto pracovní místo.

4.2. Zapojení uživatelů služeb

Uživatelé služeb nebývají zapojeni do plánování služeb integrace osob bez přístřeší na pracovní trh.

4.3. Geografické rozdělení služby

Existují oblasti nedostatečně pokryté v těchto službách např. vesnice, malá města, pohraniční oblasti.

5. Školení zaměstnavatelů a státní správy

V ČR v současné době neexistuje vzdělávací program nebo projekt zaměřený na vzdělávání zaměstnavatelů a státní správy, jehož cílem je zvýšit povědomí o bezdomovectví obecně a o specifické situaci osob bez přístřeší na trhu práce.

Nikdo z dotazovaných respondentů nemá povědomí, že je připravován podobný projekt zaměřený na vzdělávání zaměstnavatelů, všichni se však shodli na tom, že by to byla užitečná iniciativa.

6. Spolupráce se státními orgány

Můžeme říci, že neziskové organizace, které se v ČR věnují bezdomovecké otázce nejvíce, spolupracují se státními orgány, v této oblasti potom především s úřadem práce.

V současné době se na vznik a vývoj různých vzdělávacích, rekvalifikačních a školicích programů pro cílovou skupinu lidí znevýhodněných na trhu práce v rámci realizace různých projektů (financovaných převážně z fondů EU) zaměřilo také velké množství neziskových organizací. Tyto organizace buďto s bezdomovci přímo pracují, a nebo spolupracují s jinými nez. org., které jsou zaměřeny na práci s nimi.

Spolupráce mezi organizacemi pracujícími s muži a organizacemi pracujícími se ženami není rozdílná.

7. Financování služeb zaměstnanosti pro osoby bez přístřeší

Služby zaměstnanosti pro osoby bez přístřeší v ČR jsou financovány většinou ze zdrojů státního rozpočtu (jiné než sociální fondy/ESF), z velmi malé části potom z Evropských sociálních fondů, ze Iniciativy Společenství EQUAL.

FEANTSA

“Multiple barriers, multiple solutions:
Inclusion into and through employment for people who are homeless in Europe”

Většina aktivit spojených se zaměstnáváním osob bez přístřeší je zabezpečena na 1-3 roky.

Nejsme si zcela jistí, zda tyto financované služby přinášejí skutečně potřebnou podporu pro osoby bez přístřeší v oblasti zaměstnanosti. Tyto služby jsou většinou časově omezené a není zajištěna jejich následná kontinuita, popř. další vývoj z důvodu neposkytnutí další finanční podpory. Tzn. že některé efektivně se jevící programy mohou zaniknout a fungující podpora je ukončena.

8. Indikátory a faktory úspěchu

V ČR neexistují indikátory, které měří pozitivní výstupy modelů zaměstnávání osob bez přístřeší.

Za faktory úspěchu projektů zaměstnávání osob bez přístřeší považujeme:

- **Faktory týkající se projektu** (dostupnost finančních prostředků, doba trvání projektu/jiných aktivit, spolupráce s jinými subjekty)
- **Faktory týkající se uživatele služby** (motivace a dovednosti uživatelů služeb, zdravotní stav uživatele služeb, jejich schopnost integrovat se na pracovní trh a schopnost se tam udržet, dosahování stanovených cílů – plnění individuálních plánů, schopnost integrace zpět do společnosti – nalezení jiného bydlení než v azylovém domě)
- **Faktory týkající se prostředí** (změny v legislativě, zvýšení informovanosti)

9. Sběr dat a výzkum

V ČR se neprovádí sběr dat ohledně zaměstnávání osob bez přístřeší. Nikomu z dotazovaných respondentů není známo, že byl realizován výzkum ohledně zaměstnávání osob bez přístřeší VŠ nebo jinou organizací/ institucí.

10. Právo na práci pro osoby bez přístřeší

Z dotazovaných respondentů nezná nikdo případ uplatnění práva na práci v souvislosti s osobami bez přístřeší nebo jinými ohroženými skupinami.

Pracovní situace osob bez přístřeší v naší zemi není příliš velké politické téma. Zorganizování kampaně by bylo zcela jistě užitečné. Společnost obecně potřebuje hlouběji porozumět příčinám bezdomovectví, znát konkrétní příběhy a situace a ztotožnit se s nimi, nepovažovat je za mimořádné. Je velmi důležité uvědomit si, že jde o běžně se vyskytující jevy (rozvod, ztráta zaměstnání, zadluženost, ze stresu plynoucí vznik závislostí atd.). Zorganizování takové kampaně by mohlo být přínosem hlavně v oblasti zaměstnávání těchto osob. Jedná se především o zvýšení informovanosti potenciálních zaměstnavatelů o osobách bez přístřeší. V ČR neustále přežívá mnoho předsudků. Obraz osoby bez přístřeší z hlediska zaměstnavatelů je např. takový: nezodpovědný, závislý na alkoholu, zanedbaný, neschopný pracovat, nebo se mu prostě pracovat nechce, neschopný udržet si práci.